

ČLANCI

Osoba voditelja liturgijskog pjevanja

Franjo Komarica, Sarajevo

Nema nikakve sumnje da je tema ovogodišnjeg Tečaja za crkvene glazbenike doista sretno odabrana i vrlo sadržajna. Riječ je o *osobi voditelja liturgijskog pjevanja* o svim nužnim osobinama voditelja koje ga trebaju resiti da bi mogao plodonosno obavljati svoju zadaću u Crkvi koje je i sam član.

Kao što je to slučaj i s mnogim drugim udrugama i skupinama ljudi sociološkog, političkog ili interesnog značaja, tako je i na području crkvene glazbe voditelj skupine odnosno zajednice više nego drugi članovi zadužen i odgovoran za napredak te zajednice. Tako se može reći da je za svaki, iole dublji i dugotrajniji plod u euharistijskim gibanjima (u ovo zadnje vrijeme) po našim župskim i ostalim liturgijskim zajednicama od prevažnog značenja upravo njihov predvoditelj, njegova sposobnost i volja da dadne od sebe sve za duhovni i vjerski rast zajednice u kojoj obavlja odgovarajuću službu.

Slično će biti i na području liturgijske glazbe, tj. s voditeljem liturgijskog pjevanja u svakoj liturgijskoj zajednici. O njemu, o njegovoj osobi, kvaliteti i volji ovisit će u mnogome da li će se i kako će se pjevati u toj zajednici na njezinim liturgijskim sastancima. A ako je tako, onda će u ovom predavanju trebati najprije postaviti osobu voditelja liturgijskog pjevanja u odnos prema liturgijskom pjevanju i prema onima koji na liturgijskim sastancima svoje zajednice pjevaju. Još prije toga se nameće potreba da se ukratko razmotri međusobni odnos glazbe i liturgije.

Teologija glazbe

Već je veliki kompozitor Johann Seb. Bach u svoje vrijeme u predgovoru *»Maloj knjižici za orgulje«* (*Orgelbüchlein*) između ostalog napisao: »U čast i slavu Boga velikog, a na pouku bližnjih u njihovu učenju« (Dem höchstem Gott allein zu Ehren, dem Menschen, draus sich zu belehren). Ovdje je on naznačio najveći mogući okvir našeg bavljenja glazbom: Bog i bližnji. Boga treba slaviti, i to zajedno s bližnjima. Boga treba ljubiti iz sveg srca, a bližnjega kao sebe samoga — to je srž Staroga Zavjeta. Krist je ovu dvostruku zapovijed ljubavi proglasio najvećom od svih zapovijedi.

Kao što pojedinac ne može biti kršćanin sam za sebe, tako se ni Bog ne može pravo slaviti osim u zajednici. »Zahvalit ću ti u velikom zboru, slaviti ću te među pukom brojnim« (Ps 35,18) ili »Veličajte sa mnom Jahvu, uzvisujmo ime njegovo zajedno!« (Ps 34,4) — samo su neka od više mje-

sta iz psalama. U psalmima se traži od ljudi da razglašavaju »velika djela Božja«, tj. slavu Božju; štaviše: »Sve što diše neka slavi Gospodina«. Proslavljanje Boga i zajedništvo svetih zapravo su međusobno usko povezani. Slaviti Boga s jedne strane jest plod susreta s Bogom i ljudima. S druge pak strane slavljenjem Boga ostvaruje se zajedništvo i novi susret s Bogom i bližnjima. Slaviti je jedna od bitnih oznaka ljudskog života; tamo gdje se više ne slavi, gdje nema vatre oduševljenja, tamo vlada smrt. I to nalazimo u psalmima: »Mrtvi te, Jahve, ne veličaju« (Ps 30,10); ili: »Među mrtvima tko te se sjeća u Podzemlju tko ti hvale pjeva?« (Ps 6,6).

Zašto sve slavimo Boga?

Slavimo ga i hvalimo najprije radi njegove slave. A nju upoznajemo preko njegovih djela koje je on na nama i radi nas ljudi izveo. »Radi nas ljudi i radi našega spasenja« — kaže Vjerovanje. To je povijest spasenja, koju glazba opijeva uz pomoć vlastitih joj oznaka. Nadalje, Boga se slavi i poradi ljudi. Sv. Pavao kaže kako kršćani slave Boga i poradi njega koji je najprije progonio Crkvu, a sada naviješta evanđelje. S tim se podudara i jedan komentar psalama sv. Grgura Niškog gdje kaže: Božja je volja da tvoj život bude psalam, pjesma koja neće odražavati zemaljsku dernjavu, galamu, nego čisto i jasno omogućavati slušanje nebeskog milopjeva.

Dovedemo li ljude dotle da Boga slave i klanjaju mu se, da mu za sve zahvaljuju — doveli smo ih u određenom smislu do toga na budu kršćani. — Tako nas pitanje o teološkom mjestu glazbe dovodi do temeljnih teoloških pitanja (slično kao što su: otkupljenje, jedinstvo božanskog i ljudskog koje kulminira u Kristu, zatim mogućnost udioništva u vječnom božanskom životu za nas ljude itd.).

Ovdje nam već postaje očito da se radi u prvom redu o glazbi u liturgiji, u službi liturgije. A ova jest opet najizvršniji čin i kršćanina pojedinca i cijele kršćanske zajednice u njihovoj želji i potrebi da već ovdje na zemlji proslavljaju Boga.

Zadaća liturgijske glazbe

Liturgiju možemo, pogotovo nakon Sabora nazvati središnjim događajem u životu kršćanske zajednice, otkucajem samog njenog srca. U liturgiji postaje jasno što za svijet znači otkupljenje

— što je svijet s Bogom izmiren. To dolazi do izražaja preko različitih elemenata koji u liturgiji sačinjavaju jedinstvenu cjelinu: u liturgijskom prostoru, liturgijskom priboru, u riječima za vrijeme liturgijskog slavlja, a posebno pak u liturgijskoj glazbi. Svagdje, gdje čovjek Bogu služi, gdje se Bogu moli, obraća i uzdiže — dolazi i svijet u dodir s Bogom. Što se u liturgiji kršćanske zajednice događa, odražava se (trebalo bi to biti vrlo očito) i u životu pojedinog kršćanina, tako da sav njegov život bude zapravo jedna jedinstvena liturgija, bogoslužje. U Konstituciji o liturgiji kaže se između ostalog: »Liturgija na čudesan način jača snage vjernika za naviještanje Krista« (čl. 2). To znači, da kršćanin, kao što susreće svoga bližnjega na liturgijskom sastanku i s njime zajedno slavi liturgijsko slavlje, isto tako bi ga trebao susretati i u životu i slaviti s njime liturgiju svakodnevnog života.

Može se s pravom reći da se i pomoću liturgijske glazbe čovjek može uzdignuti i približiti Bogu, a to je ujedno i najuzvišenije na što je čovjek pozvan. Stoga, imati udjela u stvaranju, izvođenju i prihvaćanju tako shvaćene liturgijske glazbe za svakoga je ujedno i najveće odlikovanje. Budući da se radi o nečemu velikom i značajnom, to se očekuje da pojedinac pristupa liturgijskoj glazbi svim svojim silama i sposobnostima. Stoga su svaki minimalizam u zalaganju oko stvaranja ili izvođenja liturgijske glazbe, kao i želja za samodopadnim isticanjem sebe — zapravo neumjesni, nisu nikako opravdani. Ako glazba u liturgiji nije u stanju da duh čovjekov uzdigne i približi Bogu, stvara se nužno zaključak da su za to krivi ili skladatelj ili pak izvođači, u prvom redu onaj koji ima najveću odgovornost kod izvođenja, tj. voditelj. Budući da se u liturgijskoj glazbi radi o slavi Božjoj, ta će slava Božja biti okradena, umanjena, ako se ide za tim da se pojedinac ili pojedinci proslave, ako se smatra da će biti dosta za slavu Božju, ako se bude lijepo i dobro pjevalo i sviralo. Bach je jednom zgodom rekao: »Gdje se ne pazi da glazba odzvanja u slavu Božju (a kao posljedica toga — za odmor i uzdignuće čovjekove nutrine), tu će biti samo đavolska dreka i urlikanje!«

Mjesto i uloga voditelja liturgijske glazbe

Jedan od temeljnih elemenata naše kršćanske liturgije jest slavlje. A slavlje bez glazbe je manjkavo. Liturgija zahtijeva takvu glazbu koja je u stanju izreći ono što se na drugi način ne da izreći. Glazba u liturgiji ima također zadaću da pospeši međusobnu povezanost prisutnih. Ona je i odraz međusobnih odnosa u zajednici koja slavi liturgiju. To znači da će glazba u liturgiji biti onakva kakvu liturgiju određena zajednica slavi. Slavi li zajednica u duhu saborske obnove liturgije Crkve kao svoju liturgiju, tj. aktivno, svjesno i plodno, bit će i liturgijska glazba u odgovarajućem odnosu. Kakav će izgled imati liturgijska zajednica ovisi ponajviše o najodgovornijem njezinu članu — njezinu predstojniku, liturgu. — Iz toga proizlazi da će u prvom redu sam liturg morati voditi računa i o glazbi u svakom svečanom bogoslužju koje on predvodi.

U oblikovanju što plodonosnijeg liturgijskog slavlja za cijelu zajednicu kojoj predstoji bit će svakom liturgu od nenadomjesticke važnosti upravo voditelj liturgijske glazbe, liturgijskog pjevanja.

Da bi mogao na najbolji način ispuniti svoju prevažnu ulogu u najuzvišenijem činu jedne liturgijske zajednice, potrebno je da voditelj liturgijskog pjevanja bude urešen određenim, za njega nužnim osobinama.

Koje osobine treba da rese voditelja liturgijskog pjevanja?

1. Budući da stoji u službi Crkve koja se upravo u svojoj liturgiji »izgrađuje u sveti hram u Gospodinu« (SC 1) i ujedno »savršeno proslavlja Boga« (SC 7), mora voditelj liturgijskog pjevanja u prvom redu biti svjestan član Crkve. Stoga glavna njegova osobina jest da je vjernik, da je prožet živom vjerom. To znači: ne samo posjedovati temeljito vjersko znanje, nego osjećati vjeru u srcu i po njoj živjeti. Jer, s jedne strane, vjera se pretpostavlja kod plodonosnog slavljenja otajstava spasenja, dok s druge strane, svjesno i plodno slavljenje otajstava osnažuje, jača vjeru. Logično je da će moći korisno stajati u službi rasta vjere svojih bližnjih, tj. drugih kršćana koji se okupljaju na liturgijska slavlja, samo onaj voditelj koji iz vjere i s vjerom obavlja svoju službu u toj liturgijskoj zajednici. »Zato se umjetnik, koji ne ispovijeda vjerskih istina ili se udaljuje od Boga u svojoj duši i u svom životu, ni na koji način ne treba baviti religioznom umjetnošću. Jer on nema onog nutarnjeg oka, kojim bi mogao vidjeti ono, što zahtijevaju Božje veličanstvo i bogoslužje. Ne možemo se također nadati, da će ova djela bez religioznog nadahnuća, sve ako i pokazuju neko umijeće i vanjsku neku vještinu autorovu, ikada moći nadahnuti vjeru i pobožnost, koja dolikuje hramu Božjem i Božjoj svetosti.« (Pio XII., *Musicae Sacrae disciplina*, br. 11).

2. Voditelj liturgijske glazbe mora posjedovati *sensus Ecclesiae*, tj. *smisao za duh Crkve*. Ovaj se sastoji u ukupnosti svih moralnih odlika koje su prijeko potrebne da voditelj dobro i plodno izvršava u zajednici svoju zadaću. To se odnosi u prvom redu na njegovo temeljito proučavanje i dobro poznavanje zahtjeva Crkve, papâ i Sabora, u pogledu upotrebe glazbe u liturgiji. Poznata i od njega uvažavana moraju biti ona tri načela o upotrebi glazbe u liturgiji još od Pija X. (1903), na koja se pozivaju i koja ističu i kasniji službeni dokumenti Sv. Stolice, da glazba mora biti: sveta, da mora biti prava umjetnost i da je općenita. Nužno će mu biti potreban »razbor u odabiranju liturgijske glazbe: niti je sve valjano, niti je sve dopušteno, niti je sve dobro...«, »sveto se mora sjediniti s »lijepim« u skladno i pobožno spajanje, koje će osposobiti razne skupine vjernika da mogu potpuno izraziti vjeru na slavu Božju i izgradnju mističnog Tijela... Bez njega (tog osjećaja za duh Crkve) pjevanje, umjesto da pomogne spajati duše u ljubavi, lako se može postati izvor neugodnosti, rastresenosti, napuklina sakralnoga, dapače i podjela u samoj zajednici vjernika«. (Usp. Pavao VI. redovnicama koje su

zadužene da vode liturgijsko pjevanje, *Sv. Cecilija*, XLI [1971], br. 2, str. 33—4).

3. Nadalje, voditelj će morati znati da je liturgijska glazba uvijek u službi liturgijskog čina. Ona će biti »to svetija što se tješnje poveže s liturgijskim činom, bilo da ugodnije izrazi molitvu, bilo da promiče jednodušnost, bilo da svete obrede obogati većom svečanošću« (SC 112). Stoga se očekuje s pravom od voditelja liturgijskog pjevanja koji je svojom službom *suorganizator i tvorac* aktivne liturgijske zajednice, da temeljito *poznaje i oblike i sam duh obnovljene liturgije*. Nije dovoljno da netko tehnički vlada glazbom — u pjevanju, dirigiranju, muziciranju na instrumentu (orgulje, harmonij), nego, ukoliko želi biti u službi liturgijske glazbe, mora isto tako *poznati i prihvaćati* nutarnji zakon liturgije. Uz pretpostavku da je iskreni vjernik i svjesni član Crkve, ovdje će mu biti potrebna nužna izobrazba iz liturgike. Pri tom nije riječ samo o biti i obliku pojedinog liturgijskog slavlja, nego i o svim oblicima glazbe koji su mogući u tom slavlju. Jer, tek onda će netko moći glazbu za liturgiju skladati i izvoditi ako je prije toga i sam u liturgiji »kod kuće«. — Samo onaj voditelj liturgijskog pjevanja koji je i u Crkvi »kod kuće«, moći će djelotvorno surađivati s voditeljem liturgijske zajednice, što je danas daleko potrebnije nego ikada prije. Danas je naime liturgija postala mnogo osobnija nego što je bila prije Sabora. Time je i raspored zadaća za voditelja liturgijskog pjevanja postao određeniji. Prije (negdje i doskora) mogla se odluka što će se pjevati za vrijeme misnog slavlja donijeti vrlo lako i brzo. Vođa pjevanja je znao koji će ordinarij mise pjevati; pa i za dijelove vlastite blagdanu lako se i brzo uredilo (štogod iz već postojećeg repertoara). Danas su zahtjevi liturgijskog slavlja daleko veći. Tijekom svakog liturgijskog slavlja zahtijeva od dijela do dijela brižnu analizu prije nego se pristupi donošenju gotovih rješenja, što će se, tko sve i kako će se pjevati. Jer trebat će uvažiti *različitosti vrsta* pojedinih dijelova — recimo misnog slavlja (ulaz, slava, pripjevni psalam, svet) kao i izvodilaca, nosilaca liturgijskog pjevanja, (kantor, zbor [schola] ili cijela zajednica).

4. Voditelj treba biti u stanju *svrsishodno oblikovati liturgijsku glazbu*. Na temelju poznavanja funkcionalnosti pojedinih dijelova slavlja i prema glazbenim mogućnostima koje posjeduje liturgijska zajednica (kantor, zbor, schola), on će trebati napraviti repertoar za svako pojedino slavlje, uvažavajući vrstu liturgijskih slavlja (misa, krštenje, vjenčanje, sprovod, večernja, štovanje euharistije izvan mise itd.), kao i samo liturgijsko vrijeme (nedjelja, blagdan, vazmeni, božićni ciklus...).

5. Sam oblik liturgijskog slavlja, npr. mise, zahtijeva određenu *podjelu uloga*. Tako ističe Opća uredba Rimskog misala, novu ulogu kantora (čl. 78,64), ulogu zbora (čl. 63) ili *skupine pjevača*, te ulogu *zajednice*.

Zadaća je voditelja da osposobi kantora (psalmistu), ili će morati sam tu ulogu preuzeti, za što uspješnije obavljanje njihovih vlastitih uloga u liturgijskim slavljinama zajednice kojoj pripadaju.

Isto tako je njegova zadaća da članove schole, skupine pjevača koja prevodi pučko pjevanje i sama izvodi lakše skladbe, liturgijski i duhovno oblikuje (MS 24), kako bi ovi doživljeno, svjesno pjevali ono što na njih spada tijekom slavlja, ili pak liturgijske godine. On će također morati posvetiti odgovarajuću pažnju pravilnoj tehnici izgovaranja i pjevanja — kod svakog člana skupine. Već ovdje treba istaknuti potrebu *pedagoškog pristupa pjevačima* (o čemu će još biti riječi) kao jednu od nužnih oznaka uspješnog rada voditelja. Kako će rad s pjevačima nerijetko biti mukotpan, očekuje se od vođe da posjeduje uz *duhovnost i istinsku ljubav* prema svome poslu.

6. Osim rada s kantorom (psalmistom) i scholom-skupinom pjevača, mnogi voditelj liturgijskog pjevanja bit će u prilici da predvodi i *pjevački zbor*, da bude *zborovođa*. Kako vidjesmo, i u obnovljenoj liturgiji ima pjevački zbor svoje opravdano mjesto. On obavlja pravu liturgijsku službu među vjernicima — članovima liturgijske zajednice. No, treba istaći da crkveni zbor nije tek neko katoličko pjevačko društvo koje, mjesto u dvorani, pjeva po potrebi i u crkvi za vrijeme bogoslužja, nego je on dio liturgijske, bogoslužne zajednice i ima u njoj svoju određenu zadaću. Stoga je potrebno poduzeti sve da se članovi crkvenog zbora sami smatraju onima koji — kao i svi ostali vjernici — također slave liturgijska slavlja, slušaju Božju Riječ, mole, žrtvuju, ostvaruju zajedništvo... Da li će se članovi zbora osjećati dijelom prisutne liturgijske zajednice ili ne, ovisi u mnogome i o *mjestu* gdje se nalaze za vrijeme bogoslužja. A to je nažalost još uvijek najčešće daleko od oltara, i visoko na krovu iznad ostalih vjernika, na mjestu koje ne pogoduje nekoj pobožnosti, ali često nažalost pogoduje baš protivnom!

Vođa zbora će najprije moći svojim vlastitim lijepim primjerom mnogo doprinijeti da se umanjí negativni efekat takva neodgovarajućeg pjevačkog mjesta. On će poduzeti sve da se i sami pjevači osjećaju dijelom prisutne liturgijske zajednice. Stoga će nastojati biti i sam što manje rastresen; ne samo kao »majstor svog zanata« koji gleda samo na tehničku stranu posla koji obavlja, nego će on — kao vjernik poticati sve članove zbora da sudjeluju u slavlju kao vjernici. — Sve potrebne pripreme obavít će obavezno prije početka slavlja. Ne samo repertoar, nego će i note trebati pripremiti prije slavlja, a ne pod samim slavljem dogovarati se i tražiti što će se izvoditi i tako narušavati nužnu sabranost i pobožnost.

7. U radu sa zborom, skupinom pjevača ili kantorom, kao i u uvježbavanju cijele zajednice, voditelju liturgijskog pjevanja će veoma koristiti njegov ispravan *pedagoški stav*, kao i *stručnost* koju treba posjedovati; npr. sigurnost u tehničkoj obradi, smisao za ritmičku gipkost, ispravan melodijski osjećaj, ali i izbjegavanje biranja glazbenih jedinica isključivo radi pokazivanja svoje osobne vještine.

Osim vjere voditelj liturgijskog pjevanja mora posjedovati još jedno divno svojstvo: mora *voljeti svoj posao, voljeti glazbu*. Bez ljubavi se ne čini ni dobro ni lijepo. Neshvatljivo je (mislim da će to biti uistinu rijedak slučaj) da vođa litur-

gijskog pjevanja, koji posjeduje tehniku i potrebno drugo znanje za dobro obavljanje svoje dužnosti, izvršava svoje obaveze tek polovično ili bilo kako — jer nije dovoljno nagrađen. Ako bi netko tako činio, ne bi volio svoga posla, a niti svoje vjere, i ispravnost njegova stava prema Bogu i njegovoj slavi kao i prema bližnjima mogla bi se s pravom dovesti u pitanje.

Općenito se stoga može reći za voditelja liturgijskog pjevanja da mora biti *izgrađena osoba*, koja će unositi dubinu u svete obrede, vedrinu kod napornog vježbanja, koje će odbacivati odlučno sumnjive, za liturgiju neprikladne skladbe, a primjenjivati mudro u svome radu pravu liturgijsku pjesmu i ispravni program.

8. Svijest da je uz voditelja liturgijske zajednice, svećenika i čitače jedan od glavnih službenika slave koja se Bogu daje u našim liturgijskim zajednicama, morala bi voditelja liturgijskog pjevanja ispunjati *duhovnom radošću i apostolskim žarom*. On će gledati što je bolje moguće iskoristiti svoj izvanredno povoljan i utjecajan položaj da širi oko sebe na pjevače određeni apostolat, u duhu enciklika o svetoj glazbi papa Pija X, Pija XI, Pija XII. i Pavla VI. Svojim vjerskim znanjem, kreposnim primjerom, razboritošću, obzirnošću, poticajem, ljubavlju i iskrenim zanimanjem, ono može mnogo doprinijeti sakramentalnom i moralnom životu svojih pjevača.

Zaključak

Bogoslužje, liturgija Crkve jest samo srce njezina života i poslanja, budući da se u njoj na najbolji način Bog proslavlja, a ljudi postižu svoje posvećenje.

Svako bogoslužje jest događaj u kojem se sastaju božanski nalog, uputstva Crkve i čovjekova suradnja.

Pjevati u bogoslužju ne znači samo obavljati i ispunjavati određenu zadaću, propise ili postojeće naslijeđene oblike, a još manje provoditi bezobzirno svoju volju. Znači u prvom redu biti osobno oslovljen, zadužen od Boga darom glasa i pozivom u zajednicu te davati svjesno primjeren odgovor na to zaduženje i pomagati i drugima da to isto čine.

Svako pojedino liturgijsko slavlje mora biti za sve one koji na njemu sudjeluju pjevajući (posebno za članove zбора ili schole) slobodno od rutinske prakse i uhodanih neliturgijskih običaja, duhovnom radošću ispunjeno slavlje vjere. — Da bi se to moglo i ostvariti u liturgijskoj zajednici prijeko je potreban i voditelj liturgijskog pjevanja, kojega će resiti ove osobine:

- da je vjernik, duhovan čovjek;
- da ima osjećaj za duh Crkve i njezina učiteljstva;
- da je stvaralački suorganizator djelatne liturgijske zajednice;
- da je u stanju obavljati posebne službe u bogoslužju zajednice (kantor, vođa zбора, skupine pjevača — schole i cijele zajednice);
- da je dobar pedagog;
- da je stručno obrazovan;
- da je svjestan nosilac apostolata u svojoj sredini;
- da voli Boga, Crkvu, ljude, svoj poziv u zajednici otkupljenih.

Zadaća je to životna, koju su mnogi i od nanožnih na ovogodišnjem tečaju dobili. A ispunjenjem te zadaće stječemo neprolazno ime pred Gospodinom u vječnosti.

Želite li obradovati prvopričesnike, potvrđenike, mladenice, poklonite im HRVATSKU LITURGIJSKU PJE-SMARICU: **PJEVAJTE GOSPODU PJESMU NOVU!**